

сис, поаяк, як зауважила Олена Tenira, «дух мови — це її складня та фразеологія. І цей дух у сучасній українській мові підганяється під дух російської літературної мови». Окрім резолюцій із руйнування української лексико-граматичної і словотвірної системи, до цього розділу входять псевдонаукові та ідеологічно заангажовані статті радянських мовознавців, що промовисто відображають атмосферу полювання на «лінгвістичних націоналістичних вільдом», звинувачених у непрощених гріхах перед новоствореною советською укромовою як блідюю копією російської «постестри».

Матеріали третього розділу — з саркастичною назвою «Розквіт і взаємозбагачення мов соціалістичних націй» — дзеркало морально, політично і мовно здеградованого суспільства. Прикметно й те, що ці матеріали писано вже створеною совковою укромовою 60—80-х років. Найпоказовіші з них — статті І. Білодіда, В. Русанівського, М. Шамоти і Й. Багмута, що є прикладом створення, за Джорджем Орвеллом, політичної мови для того, аби брехня звучала правдиво, побивство виглядало пристойно, а слова не відповідали суті предметів і явищ. В матеріалах того

періоду — і низка статей, спрямованих на формування політично-лінгвістичного контролю над україномовними перекладами художньої та суспільно-політичної літератури. Як наслідок перекладацьких та інших «чисток», репресованими стали такі слова, як *рура, філіжанка, далебі, либонь, навзаєм, надаремне, гостинець, торг, виміна, робітний* тощо. Їх подано окремим реєстром, і цей «Реєстр репресованих слів» може стати початком створення небаченого у світовій лексикографії «Словника репресованих лексем», що, звичайно, потребує набагато ширшої і ґрунтовнішої роботи. Думаю, що буде не просто словник, а повернена до життя українська ідентичність — якщо не на функційному рівні мови, то, безсумнівно, на рівні духовної історичної пам'яті.

А загалом ця книжка залишає відчуття подорожі країною абсурду. І — тригоги: подані в ній матеріали — голосний дзвін застереження для кожного українця. Ідея цієї праці націєтвердна: не даймо більше ні собі, ні владі творити подібних документів і матеріалів.

Ірина ФАРИОН,
доцент НУ «Львівська політехніка».

ФАКТИ. ПОДІЇ. ДАТИ

Докторську дисертацію «Українська мова в соціолінгвістичному аспекті» захистила завідувач кафедри української мови Національного університету «Києво-Могилянська Академія», член редколегії «Уроку Української» *Лариса Масенко*. Вперше в українському мовознавстві з'явилася така комплексна соціолінгвістична праця про нашу мову. В чотирьох розділах дисертації досліджено мовну політику, яку провадив український радянський уряд, починаючи з 20-х років минулого століття, проаналізовано деформації сучасної мовної ситуації в Україні.

Висновки, яких дійшла Л. Масенко, досліджуючи цю тему, не зовсім втішні. Українсько-російська двомовність, яка сформувалася під тиском асиміляційної політики Російської імперії «в обох її іпостасях — самодержавній і комуністичній», створила постійний мовний конфлікт на території України. «Стан масової двомовності, — вважає дослідниця, — що має асиметричний характер, оскільки, за даними соціолінгвістичних опитувань, до білінгвів різного типу належать переважно українці, тоді як мовний поведінці росіян кодової перемикання не властиві, сформувався як перехідний етап в асиміляційному процесі, спрямованому на витіснення української мови російською».

Хоч як це дивно, але випробувані стратегія і тактика асиміляції не лише не нанули в небуття, а й набирають

сьогодні нових форм. «Розвиток української ситуації унаочнює відому з досвіду зарубіжної соціолінгвістики закономірність, згідно з якою відсутність у державі мовної політики також є політикою, що полягає у підтримці сильнішої мови», — зазначає Л. Масенко. Вона переконана, що необхідно якнайшвидше «зійти з хибного шляху стучного зближення української мови з російською... повернути українській мові природність звучання, вислову, будови речення і фрази». Головний рецепт одужання, на її думку, це послідовна державна мовно-культурна політика.

«Якщо політична еліта вважає, що українська культура ніколи не стане конкурентноспроможною не лише в глобальних масштабах, але й навіть на українському ринку, то така еліта не може зробити Україну по-справжньому вільною, — вважає член-кореспондент НАНУ *Орест Ткаченко*. — Чинником русифікації є не стільки вплив Росії, скільки певна корпоративна група, яка відокремилася від «простолюду» російською мовою, як колись, наприклад, російська аристократія відокремлювалася французькою мовою».

Професор Інституту журналістики Київського національного університету ім. Т. Шевченка, доктор філологічних наук, заслужений журналіст України *Олександр Пономарів* (також, до речі, член редколегії «Уроку Української»), оцінюючи значення дисертації Лари-

си Масенко для сучасної мовознавчої науки, сказав, що її робота — це дуже великий внесок у розвиток української соціолінгвістики («За своєю підготовкою вона вже давно доктор, а тепер доктором стала й офіційно»).

Питання функціонування української мови в колишній час і тепер на українських землях, які були розірвані між різними державами, на думку доктора філологічних наук, професора Львівського національного університету ім. І. Франка *Олександри Сербенської*, «це наша болюча тема, і ми тепер тільки починаємо шукати шляхів, які б повернули нам нашу національну гідність. Це є та, я б назвала, мовна підність, якої багатьом бракує. Яраз ці проблеми Лариса Масенко поставила в своїй дисертації дуже гостро. Вона показала не лише практику різних указів, явних і прихованих, але й нищівний стан існування української мови, зусилля «п'ятої колони», яку ми маємо... А ми маємо дуже потужну «п'яту колону», її представники роблять на українську мову, на українську культуру такі істерійні, агресивні напади, що іноді дивуєшся, наскільки патологічно може бути ненависть до чогось людського, до того, що є мені природне».

Мовознавче дослідження Лариси Масенко значною мірою саме про це — про людське і нелюдське, природне і протиприродне в нашому соціумі.

Тарас МАРУСИК.